

Ο στοχαστής Βιζυηνός

Το κύκνειο έργο του νεοελληνιστή Παναγιώτη Μουλλά συστήνει στο ευρύ κοινό τον θρακιώτη επιστήμονα και κριτικό και το περιβάλλον της δραστηρίας και φιλέριδος φιλολογικής Αθήνας του 19ου αιώνα

Τη σχέση του Βιζυηνού με το Πανεπιστήμιο Αθηνών αποκάλυπταν τα κριτικά του κείμενα

Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ
Στους δρόμους της Λογισούνης. Κείμενα γνώσης, θεωρίας και κριτικής

Φιλολογική επιμέλεια Παν. Μουλλάς. Επιλεγόμενα - υπόμνημα: Βενετία Αποστολίδου, Μαίρη Μικέ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2013, σελ. 798, τιμή 25,20 ευρώ

ΤΗΣ ΔΑΜΠΡΙΝΗΣ ΚΟΥΖΕΛΗ

Ο νεοελληνιστής Παναγιώτης Μουλλάς (1935-2010) αποτελεί αναμφίβολα σημαντικό κεφάλαιο της νεοελληνικής φιλολογίας. Μαθητής του Λίνου Πολίτη και του Κ. Θ. Δημαρά, συνταίριαζε το ενδιαφέρον για το ιστορικό πλαίσιο του λογοτεχνικού κειμένου με τις σύγχρονες κειμενοκεντρικές θεωρίες στον κριτικό λόγο, στις φιλολογικές του μελέτες και στην πανεπιστημιακή του διδασκαλία. Ο 19ος αιώνας, οι λογοτεχνικοί θεσμοί, τα είδη και οι συγγραφείς του αποτέλεσαν εξέχον πεδίο των ερευνών του. Συστηματικά τον απασχόλησε το διήγημα και οι σημαντικότες διηγηματογράφοι Βιζυηνός, Παπαδιαμάντης και Ροΐδης. Η εκτεταμένη εισαγωγή του στην έκδοση *Νεοελληνικά διηγήματα* (Ερμής, 1980) του Βιζυηνού αποτελεί θεμελιώδες κείμενο στη μελέτη του νεοελληνικού διηγηματος και κομβικό σημείο στην πρόσληψη του Βιζυηνού, η οποία έκτοτε επεκτάθηκε σε πολλές κατευθύνσεις. Σύνολο, ήταν το κείμενο το οποίο καθιέρωσε τον Μουλλά στη συνείδηση των συναδέλφων του ως δυναμικό φιλόλογο που έκοβε τον ομφάλιο λώρο από τον δάσκαλο Δημαρά. Στα χρόνια που ακολούθησαν ο Βιζυηνός δεν έπαψε να τον

απασχολεί σε πολλά μελετήματα. Το επόμενο βιβλίο του για τον Βιζυηνό ήταν εκείνο με το οποίο καταπιάνονταν στα τέλη της ζωής του: η έκδοση επιστημονικών και κριτικών κειμένων του Βιζυηνού άγνωστων στο ευρύ κοινό. Εννέα κείμενα είχε επιλέξει και ετοιμάσει προς έκδοση ο Μουλλάς, αφήνοντας στην άκρη τις δύο διατριβές του Βιζυηνού που κυκλοφορούν σε αυτοτελείς εκδόσεις. Προτού πεθάνει συνέταξε την εισαγωγή του βιβλίου, η οποία έμεινε ημιτελής. Από τα κατάλοιπά του, οι νεοελληνίστριες Βενετία Αποστολίδου και Μαίρη Μικέ, παλαιές του μαθήτριες και νυν καθηγήτριες στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, επιχείρησαν την ανασύσταση της έκδοσης συμπληρωμένης με επιλεγόμενα για τη διάβου σχέση του Μουλλά με τον Βιζυηνό, επεξηγηματικές σημειώσεις και ευρετήρια. Ο τόμος κυκλοφορεί με τον τίτλο που ο ίδιος ο επιμελητής είχε επιλέξει: *Στους δρόμους της Λογισούνης. Κείμενα γνώσης, θεωρίας και κριτικής* (ΜΙΕΤ, 2013). Αν τα διηγήματα του Βιζυηνού προκαλούν τον θαυμασμό με το πολυεπίπεδο βάθος τους που μένει ανοιχτό σε ποικίλες προσεγγίσεις, τα κριτικά του κείμενα – και ομολογούμε προκαταβολικά τον θαυμασμό μας – εντυπωσιάζουν με το εύρος των πνευματικών ενδιαφερό-

νων του, με τους εύστοχους μεθοδικούς συλλογισμούς του, με τη σαφήνεια της γλώσσας του και με ένα άλλο χαρακτηριστικό που αποτελεί εξαιρετικό προσόν για όποιον γράφει: έναν βαθμό κοινωνικής νομιμότητας που του επιτρέπει να προσαρμόζει δομικά, γλωσσικά και υφολογικά τα κείμενά του στο αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνονται. Οι *Ψυχολογικά μελέται επί του καλού* (1885), τα *Στοιχεία λογικής* (1885) και τα *Στοιχεία ψυχολογίας* (1888) γράφονται όταν ο Βιζυηνός, εκλεγμένος υφηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά όχι διορισμένος – και δεν θα διοριστεί ποτέ –, βιοπορίζεται ως καθηγητής γυμνασίου. Τα κείμενα αυτά προκύπτουν από την πρακτική εμπειρία του και συντάσσονται για να λειτουργήσουν ως διδακτικά βοηθήματα: διδάσκουν την ορολογία και τις κύριες θεωρητικές έννοιες της σχετικής βιβλιογραφίας και επεξηγούν με αναλυτικά παραδείγματα. Στη βιβλιοκρισία του για την *Ιστορία της θεωρίας της γνώσεως* (1885) του Μαργαρίτη Ευαγγελίδου – ο οποίος σημειωτέον διεκδικούσε την ίδια θέση με τον Βιζυηνό στο Πανεπιστήμιο – ο κριτικός είναι καταπέλτης. Αρχίζει από τον τίτλο και καταλήγει ελέγχοντας μία-μία τις υποστηρίξεις του συγγραφέα, τον οποίο βρίσκει υπλόγο για ανεπισημοσύ-

νη, αντιφάσεις, παραλείψεις, προχειρότητα και λογολοπία. Κλείνοντας τον προτρέπει «να εργασθῆ, ως επιστήμων άνθρωπος, ειλικρινώς και τιμίως». Η σχολαστικότητα του κριτικού εντυπωσιάζει τον αναγνώστη για την επιστημοσύνη του αλλά η ειρωνεία του λόγου του προδίδει κάποια προσωπική εμπλοκή. Ακρβώς χάρις σε αυτήν, το αυστηρό επιστημονικό κείμενο διαβάζεται με ευ-

χάριστη περιέργεια και ένα αίθιμα αιδιμόνος συνενοχής, στο οποίο πιθανόν ο Βιζυηνός αποσκοπούσε ενώ ο Μουλλάς ενδιαφέρεται πολύ για τη σχέση του Βιζυηνού με το πανεπιστήμιο, την οποία παρακολουθεί ήδη από τη διδακτορική του διατριβή (1976) για τους ποικίλους διαγωνισμούς του Πανεπιστημίου Αθηνών στους οποίους ο Βιζυηνός επισειλημμένα βραβεύθηκε.

Ο Γεώργιος Βιζυηνός

Ο Ανατολίτης που έγινε Δυτικός

Ο Παναγιώτης Μουλλάς

Εκκεντρικός και αλαζόνος, δηλητηριώδης και εντυπωσιόφθιρος, ο Βιζυηνός ήταν αντιπαθής στους φιλολογικούς κύκλους της Αθήνας, γι' αυτό και η πορεία του στο όστυ ήταν μοναχική. Την ίδια στιγμή όμως, ως γερμανοστραφής στοχαστής, λογοτέχνης που γνώριζε κάποια επιτυχία και προστατευόμενος του φαναριώτη μαικηγα Ζαρίφη, δεν είχε δυσκολία να δημοσιεύει κείμενά του στις εφημερίδες και στα περιοδικά της

εποχής. Η λογαροφική πραγματεία «Οι καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη» (1888) δημοσιεύτηκε σε τέσσερις συνέχειες στο περιοδικό *Εβδομάς*. Η λαμπρή εικαστική επισκόπηση της εν Ελλάδι τέχνης «Αι εικαστικά τέχνην κατά την Α' εικοσιπενταετηρίδα της βασιλείας Γεωργίου Α'» (1888) σε πανηγυρικό φύλλο της *Εφημερίδος του Κορομηλά*, το δοκίμιο του «Ερρίκος Ιβσεν» (1892) σε δύο συνέχειες στην *Εικονογραφημένη Έστια*, όπου δημοσιεύθηκε σε έντεκα συνέχειες και το μελέτημα «Ανά τον Ελικώνα» (1894), μια ιστορία και τυπολογία της ευρωπαϊκής μπαλάντας με πολλές δικές του μεταφράσεις. Τα ποικίλα καλλιτεχνικά του ενδιαφέροντα μαρτυρούν και τα 28 λήμματα που επιλέγει ο Μουλλάς από ένα σύνολο 120 λημμάτων που συνέταξε ο Βιζυηνός για το περίφημο *Λεξικό Μπαρτ και Χίρστ* (1889-1892): Χάνε,

Αναγέννηση, Αουερμπαχ, Βάγκνερ, Βίκο, Βολταίρος, Μπαλζάκ, Μπετόβεν κ.ά. Γνωστά στους ερευνητές, τα κείμενα αυτά ήταν δυσπρόσιτα στο ευρύ κοινό, το οποίο είναι εξοικειωμένο με τις λογοτεχνικές όψεις του Βιζυηνού αλλά όχι με την όψη του διανοούμενου Βιζυηνού όπου η Δύση συναντά την Ανατολή. Το επιστημονικό έργο του Βιζυηνού αποτελεί αδιαχώριστο τρίπτυχο με το ποιητικό και πεζογραφικό έργο του και προσφέρει πολύτιμες εντυπώσεις, υποστηρίζει στα προλεγόμενα του βιβλίου ο εκλιπών φιλόλογος, «ως αυτόνομο επίτευγμα που φωτίζει ωστόσο και το λογοτεχνικό έργο του συγγραφέα μας και ως γενικότερη συμβολή στη μελέτη του 19ου αιώνα, ιδίως μάλιστα προκειμένου για την Ελλάδα μιας εποχής στην η επιστημονική βιβλιογραφία παρουσιάζεται ακόμη σχετικά πενήτρι».